

Маріупольський державний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра історичних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДПП2 Джерелознавство

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма «Історія», «Середня освіта»

Освітній ступінь «Бакалавр»

спеціальність 032 «Історія та археологія»,

014.03 «Середня освіта. Історія»

факультет Історичний

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Джерелознавство»

для здобувачів вищої освіти ОПП Історія, Середня освіта

Освітнього ступеню «Бакалавр»

Спеціальності 032«Історія та археологія»

014.03 «Середня освіта. Історія»

Розробник: кандидат історичних наук, доцент Волониць В.С.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історичних дисциплін
Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри історичних дисциплін

(підпис) (Романцов В.М.)
(прізвище та ініціали)

© Волониць В.С., 2020 рік

© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань Історія <u>03 Гуманітарні науки</u> <u>01 Освіта</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність (напрямок підготовки): <u>032 Історія та археологія,</u> <u>014 Середня освіта (Історія)</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферат Загальна кількість годин-150		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 2	Освітній рівень: <u>магістр</u>	Лекції	
		15	8
		Практичні, семінарські	
		10	7
		Індивідуальні завдання:	
		Самостійна робота:	
		98	118
Вид контролю:			
екзамен	екзамен		

Співвідношення кількості

годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 25/98/0

для заочної форми навчання – 15/118/0

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Джерелознавство являє собою особливий метод гуманітарного пізнання. Гуманітарне пізнання має на меті збільшення і систематизацію знань про людину (у всій повноті і цілісності цього феномена) і суспільстві (феномені людства в його тимчасовій і просторовій єдності). Загальним цілям послугують і методи джерелознавства.

Джерелознавство удосконалює свої методи і пізнавальні засоби відповідно із загальними епістемологічними (теоретико-пізнавальними) принципами гуманітарного пізнання і, у свою чергу, збагачує знання про людину і людство специфічними пізнавальними засобами. Методологія джерелознавства представлена системою знань, що склалися спочатку насамперед в історичній науці, а також в інших гуманітарних науках. Вона має єдність теоретичних постулатів з історико-практичним досвідом розвитку і дослідницьким методом.

Під час семінарських занять студенти повинні сформувати розуміння концепції джерелознавства, оволодіти інструментарієм самостійної дослідницької роботи; організації евристичної роботи, методики наукового дослідження. Водночас сформувати чіткі

теоретичні уявлення в галузі історичного розвитку України, етногенезу, геополітичного становища України, впливу географічного фактору на історичний процес. Прищепити студентам правила роботи з історичними документами використання історичних джерел. Продемонструвати кращі зразки історичного дослідження і виховати критичне ставлення до прочитаної літератури.

Феномен українського джерелознавства полягає у тому, що воно увібрало багато цінного із джерелознавчих набутоків істориків української діаспори: Д.Дорошенка, О.Оглоблина, Н.Полонської-Василенко, О.Пріцака, Т.Гунчака, Л.Винара та ін., які зберегли і примножили традиції київської школи документалістики, сприйняли засади європейського джерелознавства.

З відновленням незалежності України закладаються сприятливі умови як для збагачення джерельної бази історії України, очищення її від фальсифікацій, спотворень та ідеологічних нашарувань, так і для розвитку самого джерелознавства як спеціальної галузі історичної науки. Серед актуальних проблем його подальшого розвитку на перше місце висуваються теоретико-методологічні проблеми джерелознавчих досліджень.

До числа першочергових джерелознавчих завдань належить поповнення джерельної бази української історії. Пріоритетним тут є два канали: перший стосується своєрідної ревізії наших власних джерел, насамперед Національного архівного фонду, включення в науковий обіг штучно приховуваних тоталітарним режимом документів і матеріалів, або спотворених джерел. Другий канал охоплює цілий комплекс заходів щодо виявлення і освоєння джерел з історії України, що зберігаються в архівах Австрії, Великобританії, Канади, Німеччини, Польщі, Росії, США, Туреччини, Угорщини, Швеції, ряду інших колишніх радянських республік.

З іншого боку, подальший розвиток джерелознавства неможливий без вирішення проблем, що мають теоретико-методологічний характер. Звільнення від стереотипів партійно-класового підходу до джерельної бази, розробка наукових методів джерелознавчого аналізу, пошук нових теоретико-методологічних підходів до джерел різних періодів української історії, в тому числі радянського періоду, заслуговують на пильну увагу з боку сучасних істориків-джерелознавців.

Метою курсу джерелознавство є підготовка історика-професіонала, що володіє сучасними методами джерелознавства, особливо аналізу та синтезу. Спираючись на основні методологічні принципи історичного джерелознавства, розкрити студентам важливість вивчення історичних джерел, теорію і практику їх використання.

Завдання курсу. В процесі викладання дисципліни студенти повинні опанувати теорію і практику пошуку, виявлення, пізнання, аналізу й використання джерел як в науково-дослідній, так і в педагогічній діяльності, оволодіти сучасними методами критики джерел, здобування джерельної інформації, перевірки її достовірності.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі – нормативна, входить до блоку дисциплін загальної підготовки.

Передумови для вивчення дисципліни: студенти під час вивчення нового курсу мають можливість актуалізувати вже здобуті знання з вивчених курсів «Новітня історія України», «Історія України доби античності та середніх віків», «Соціальна історія Європи та Північної Америки нового часу».

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- предмет, методи і структуру джерелознавства;
- теоретико-методологічні і методичні проблеми;
- теорію джерела, його природу та інформативні можливості;
- класифікацію історичних джерел;
- методику й основні етапи опрацювання та використання джерел у наукових дослідженнях і педагогічній практиці.

вміти:

- вести самостійний пошук джерел в установах Національного архівного фонду України, бібліотеках, музеях тощо;

- здійснювати самостійний критичний та аргументований аналіз джерельних (документальних) матеріалів;
- застосовувати фактологічний матеріал і загальноприйняті критерії оцінки для ідентифікації подій з історії;
- виокремлювати головні етапи формування історичних джерел (захронологічним принципом);
- застосовувати на практиці набуті знання при написанні курсових робіт, проведенні історико-краєзнавчої та наукової роботи.

Під час викладання курсу студенти повинні оволодіти наступними *навичками*:

Під час лекцій студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними джерелами і науковою літературою, систематизації і компаративного аналізу історичного матеріалу.

Методи навчання: лекції, (вхідні, узагальнюючі, тематичні); конспектування, написання контрольної роботи та індивідуального науково-дослідного завдання.

Методи оцінювання: поточні тестування, оцінки за модульні завдання, контрольні роботи, екзамен.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико – методологічні засади джерелознавства

Тема 1. Предмет, принципи, методи і завдання джерелознавства.

Тема 2. Класифікація історичних джерел.

Тема 3. Становлення і розвиток джерелознавства.

Тема 4. Аналітична критика історичних джерел.

Змістовий модуль 2. Основні типи історичних джерел

Тема 1. Писемні джерела

Тема 2. Речові джерела

Тема 3. Зображальні джерела

Тема 4. Усні джерела

Тема 5. Лінгвістичні джерела

Змістовий модуль 3. Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел

Тема 1. Послідовність джерелознавчого дослідження

Тема 2. Методика пошуку та виявлення джерел

Тема 3. Методика ідентифікації особистості

Тема 4. Методика датування та локалізації історичних фактів

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Теоретико – методологічні засади джерелознавства												
Тема 1. Предмет, принципи, методи і завдання джерелознавства	9	2				7	13	2	2			9
Тема 2. Класифікація історичних джерел	9	2				7	11	2				9
Тема 3. Становлення і розвиток джерелознавства	9		2			7	9					9
Тема 4. Аналітична критика історичних джерел.	9	2				7	9					9
Усього:	36	6	2			28	42	4	2			36
Змістовний модуль 2. Основні типи історичних джерел												
Тема 1. Писемні джерела	11	2	2			7	11	2				9
Тема 2. Речові джерела	9	2				7	11		2			9
Тема 3. Зображальні джерела	9	2				7	9					9
Тема 4. Усні джерела	9		2			7	11		2			9
Тема 5. Лінгвістичні джерела	9		2			7	9					9
Усього:	47	6	6			35	51	2	4			45
Змістовний модуль 3. Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел												
Тема 1. Послідовність джерелознавчого дослідження	10	2				8	9					9
Тема 2. Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел	10		2			8	12	2	1			9
Тема 3. Методика ідентифікації особистості автора	10	1				9	9					9
Тема 4. Методика датування та локалізації історичних фактів	10					10	10					10
Усього:	40	3	2			35	40	2	1			37
Разом:	123	15	10			98	133	8	7			118

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість годин (заочна форма)
1.	Історичне джерело	2	2
2.	Писемні джерела	2	2
3.	Усні джерела	2	
4.	Лінгвістичні джерела	2	1
5.	Методика пошуку, опрацювання і використання історичних джерел	2	2
Разом:		10	7

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість годин (заочна форма)
1.	Джерелознавство як спеціальна історична дисципліна. Термінологічні проблеми джерелознавства. Сучасна джерелознавча парадигма.	23	20
2.	Джерела з історії східних слов'ян. Київської Русі та південно-західних руських князівств (від найдавніших часів до середини XIV ст.)	27	30
3.	Джерела історії України (середина XIV - перша половина XVII ст.)	24	30
4.	Джерела історії України періоду Визвольної війни середини XVII ст.	24	38
Разом:		98	118

7. Індивідуальні завдання:

Написання рефератів за темами

1. Джерелознавчі дослідження в Науковому товаристві імені Т.Шевченка.
2. Джерелознавчі дослідження українських істориків діаспори.
3. Хроніки та хронографи як історичне джерело.
4. Літописи як історичне джерело.
5. Україніка в архівах Австрії та Польщі.
6. Джерела з історії України в архівах Канади і Сполучених Штатів Америки.
7. Джерела з історії України в архівах Російської Федерації.
8. Основні комплекси речових джерел з історії України.
9. Історична інформація «Повісті минулих літ» та її значення для вивчення історії Київської Русі.
10. Джерела давньоруського права.
11. Літописи XVI – XVIII ст. як джерело до вивчення політичної історії України.
12. Джерелознавство як науковий напрямок XVIII ст.
13. Мемуари як джерело до історії революційних подій в Україні в 1917 – 1920 рр.
14. Епістолярна спадщина діячів культури та суспільно-політичного руху як історичне джерело.
15. Джерела до вивчення ЗУНР.
16. Речові джерела з історії України.
17. Зображальні джерела з історії України.

8. Методи навчання: лекції (вхідна, тематичні, проблемні), складання бібліографії досліджуваної проблеми, реферування, підготовка доповідей, конспектування, виконання індивідуального завдання.

9. Критерії оцінювання.

Форми контролю знань студентів: - поточний; - підсумковий модульний; - семестровий підсумковий (екзамен). Оцінювання знань студентів в університеті здійснюється за 100-баловою шкалою, яка переводиться відповідно у національну шкалу («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалу європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС –А, В, С, D, E, FX, F).

Бали	Критерії оцінювання. Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.
	Доповнення виступу. Критерії оцінювання
2	Глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми
1	Виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку
	Суттєві запитання до доповідачів. Критерії оцінювання
2	Запитанням до виступаючого суттєво і конструктивно можуть доповнити хід обговорення теми
1	Запитання щодо додаткової інформації з ключових проблем теми, що розглядається.
	Підсумковий модульне оцінювання знань. Критерії
21-25	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
16-20	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
11-	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних

15	виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
6-10	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1-5	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.

10. Засоби оцінювання: презентації результатів виконаних завдань та досліджень, студентські презентації, стандартизовані тести, екзамен

11. Розподіл балів, які отримують студенти

За екзамен

Поточне тестування та самостійна робота					Сума	
Змістовий модуль №1						
T1	T2	T3	T4	20	100	
5	5	5	5			
Змістовний модуль № 2						
T 1	T2	T3	T4	T 5		40
10	10	10	5	5		
Змістовний модуль № 3						
T1	T 2	T 3	T 4	40		
10	10	10	10			

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення.

1. Мультимедійний проектор.
2. Екран
3. Презентація в програмі PowerPoint.
4. Контрольно-тестові програми.

13. Рекомендовані джерела інформації

Методичне забезпечення

Волоніць В.С. Інструктивно-методичні матеріали до курсу «Методика джерелознавчих досліджень». Мариуполь : Акварель, 2015. 45 с.

1. Волоніць В.С. Інструктивно-методичні матеріали до курсу «Джерелознавство» для студентів спеціальності 7.020302 «Історія». Мариуполь : Акварель, 2015. 104 с.

2. Волоніць В.С. Інструктивно-методичні матеріали до курсу «Джерелознавство» Мариуполь : Акварель, 2015. 103 с.

3. Волоніць В.С. Джерелознавство: навчальний посібник. Мариуполь : Акварель, 2015. 240 с.

Рекомендована література.

Базова

1. Антонович В.А. Курс лекцій з джерелознавства. 1880 – 1881. *Історія України в університетських лекціях*. Київ, 1995.
2. Введение в специальные исторические дисциплины: учебное пособие / Под ред. Т. Гусаровой. 1990. 280 с.
3. Введенський А. Допоміжні історичні дисципліни. Київ, 1963. 208 с.
4. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: Навчальний посібник. Львів : Світ. 1997. 264 с.
5. Історичне джерелознавство: Підручник / Калакура Я.С, Войцехівська І.Н., Павленко С.Ф. та ін. Київ :Либідь, 2003. 488 с.
6. Клепатський П.Г. Огляд джерел до історії України: Курс лекцій. Кам'янець-Подільський, 1920.
7. Макарчук С.А. Писемні джерела з історії України. Львів, 1999.
8. Медушевская О.М. Источниковедение: теория, история и метод. Москва, 1996.
9. Янин В.Л. Очерки комплексного источниковедения . Москва, 1977.
10. Булыгин И.А. Предмет и задачи источниковедения. Текст лекцій. Москва, 1983. 36 с.
11. Введение в специальные исторические дисциплины. Учеб. пособ. Москва, 1990. 122 с.
12. Довгопол В.М., Литвиненко М.А., Лях Р.Д. Джерелознавство історії Української РСР. Навч. посібник/ В.М. Довгопол, М.А. Литвиненко, Р.Д. Лях. Київ, 1986. 239 с.
13. Евграфов Е.М. Кинофотодокументы как исторический источник. Учебн. пособие / Е.М. Евграфов. Москва, 1973. 46 с.
14. Источниковедение. Теория. История. Метод. Учеб. пособ. Москва, 1998. 702 с.
15. Ковальський Н.П. Источниковедение истории Украины XVI-XVII вв.. Днепропетровск, 1978-1979. 414 с.
16. Медушевская О.М. Теоретические проблемы источниковедения Учеб. пособ. Москва, 1977. 86 с.
17. Медушевская О.М. Современное зарубежное источниковедение. Учеб. пособ. Москва, 1983. 142 с.
18. Медушевская О.М. История источниковедения в XIX-XX вв. Учеб. пособ. Москва, 1988. 71 с.
19. Могильницький Б.Г. Введение в методологію історії. Учеб. пособ. Москва, 1989.
20. Пронштейн А.П., Данилевский И.Н. Вопросы теории и методики исторического исследования. Москва, 1986. 208 с.
21. Швидько А.К. Анализ источников по социально-экономической истории Левобережной Украины (вторая половина XVII - первая половина XVIII в.). Учеб. пособ. Днепропетровск, 1981. 108 с.

Допоміжна

Джерела

1. Памятники литературы Древней Руси / Сост. и общ. ред. Л.А.Дмитриева и Д.С. Лихачёва. 1978-1989. Т. 1-10.
2. Памятники русского права / Под ред. С.В. Юшкова. Москва, 1952-1963. Вып. 1-8.
3. Патерик Киево-Печерского монастыря / Под ред. Д.И. Абрамовича. СПб., 1981.
4. Правда Русская / Под ред. Б.Д. Грекова. Москва. 1993. Т. 1-3.

Довідники

1. Будовниц П.М. Словарь русское, украинской и белорусской письменности и литературы до XVIII в. Москва, 1992. 398 с.
2. Джерелознавство історії України: Довідник / НАН України. Ін-т укр. археогр. та джерел, ім. М.С.Грушевського. Київ, 1998. 212 с.

Інформаційні ресурси

1. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua>
2. Усні й письмові джерела історії України. – Режим доступу: gufer.net/history/677-usn-y-risimov-dzherela.html
3. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pviu/2009_4/2.pdf
4. Сага про Хервер: джерело з історії України часів нашестя гунів starozytnosti.blogspot.com/2012/08/blog-post_29.html
5. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: chtyvo.org.ua/authors/.../Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/
6. Мицик Ю. Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII століття. – Режим доступу: www.history.org.ua/?litera&id=8120&navStart=10
7. Історичні джерела та їх використання. – Режим доступу: www.history.org.ua/?termin=Dyplomat_sluzhba_Khmelnyskogo
8. www.history.org.ua/index.php?termin=Inst_Grushevskogo_NAN...
9. Археографічні комісії України. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/
10. Джерела особового походження. – Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2011/11.pdf

